

Jerneja Herzog

Dejavniki likovne ustvarjalnosti in likovnopedagoško delo

Izvirni znanstveni članek
UDK: 373.3:73/76:159.954

POVZETEK

V prispevku predstavljamo rezultate raziskave, katere osnovni namen je bil, preučiti nivo likovne ustvarjalnosti pri učencih v osnovni šoli in ugotoviti morebitne razlike med spoloma. V raziskavi smo preučevali tudi povezanosti dejavnikov likovne ustvarjalnosti.

Rezultati pričujoče raziskave so pokazali, da med spoloma pri skupnih vrednostih dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, obstaja statistično značilna razlika v prid boljšim rezultatom pri deklicah. Pri skupini dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, pa ne zaznamo statistično značilnih razlik. Pri rezultatih povezanosti med dejavniki pa smo ugotovili, da obstajajo predvsem visoke povezanosti med komplementarnimi pari dejavnikov likovne ustvarjalnosti.

Ključne besede: likovna ustvarjalnost, dejavniki likovne ustvarjalnosti, likovna vzgoja, povezanost

Factors in art creativity and art pedagogy work

Original scientific article
UDK: 373.3:73/76:159.954

ABSTRACT

This article presents the results of research done on the level of artistic creativity in primary school children and the gender-related differences among them. A study of the connections among factors of artistic creativity was also included in the research. The results of the present research indicate that there are no statistically significant differences between the genders in regard to the total values of factors that stimulate artistic creativity and the factors that enable artistic creativity. Results relating to the connections among individual factors indicate that there is a strong connection between complementary pairs of artistic creativity factors.

Key words: artistic creativity, artistic creativity factors, art education, correlation

Uvod

Likovnovzgojno delo v osnovni šoli mora otrokom omogočiti spontanost v likovnem izrazu in postopen prehod od spontanega k zavestnemu pristopu pri reševanju likovnih nalog ob upoštevanju njihovih naravnih dispozicij in zmožnosti. Z vidika

pedagoškega dela to pomeni, da je potrebno pri otrocih razvijati ustvarjalno veselje. Prav učitelji so tisti, ki lahko v šolah likovno ustvarjalnost in ustvarjalno mišljenje učencev s pomočjo posebnih vaj, ustvarjalnih nalog in didaktičnih prijemov tudi smotno razvijajo. S takšnim delom učiteljev bo likovnovzgojno delo v naših šolah uspešno in kakovostno. Dinkelmann (2008) ugotavlja, da se v šolskih okvirih možnosti spodbujanja umetniške ustvarjalnosti kažejo v nekaterih posebnostih, saj se le-ta praviloma realizira v delovanju in v mišljenju. Izhaja lahko iz preučevanja likovnih materialov ali iz svobodnih asociativnih miselnih iger.

Za spremljanje ustvarjalnosti obstajajo različne definicije. Nekateri avtorji pojem ustvarjalnost definirajo kot "proces, kot produkt, ravno tako pa je lahko vezana na osebnost ali na kako drugo lastnost človekovega okolja" (Torrance, 1981, str. 70). "Ameriški raziskovalci ob metodičnih izhodiščih v obravnavanju ustvarjalnosti razločujejo štiri vidike, ki jih vidijo v štirih p: press (okolje), personality (osebnost), process (proces) in product (dosežek)" (Trstenjak, 1981, str. 11). Müller Brannschweig (2008) pa vidi ustvarjalnost kot nekaj, kar je povezano s produktom, rastjo in narejeno z novimi pogledi. Na v veliki meri enoglasno mnenje raziskovalcev ustvarjalnosti, ki izhaja iz osebnosti, se sklicuje Holm Hadulla (2007), ko pravi, da so pogum, pripravljenost in veselje do nekonformizma ter svojeglavost tipične osebnostne lastnosti ustvarjalnih ljudi. Pečjak (1987) meni, da je pojem ustvarjalnost mogoče opredeliti na več različnih načinov, vendar pa je problem v tem, da noben ni ustrezen oz. zadosten. Zanimivo je tudi pojmovanje Jurmana, ki pravi, da je ustvarjalnost nekaj več, "da je njegova eksistenčna funkcija, ki opredeljuje njegov smisel življenja in obstajanja" (Jurman, 2004, str. 190), in dodaja, da se človek skozi ustvarjalnost potrjuje ter da jo je mogoče zaznati v vseh oblikah človekovega učinkovanja, predvsem v rezultatih njegovega dela.

Značilnosti likovne ustvarjalnosti

Likovno ustvarjalnost bi lahko opredelili na enak način kot umetniško, "vendar ji moramo dodati specifične likovne elemente, torej likovno-izrazna sredstva" (Duh, 2004, str. 22). Ehrenzweig (2008) pa pravi, da mu je analiza dela slikarjev in študentov umetnosti omogočila, da je preučeval tri faze ustvarjalnosti, za katere meni, da so pomembne. To so povratna informacija v introspekciji umetniških substruktur, prelom moderne umetnosti in rešitve moderne umetnosti. Zanje meni, da se med seboj razvijajo le na podlagi medsebojnega učinkovanja. Schuster (2000) meni, da je umetniška ustvarjalnost manj stanje duha umetnika, ampak se veliko bolj kaže kot bližnja inovacija na področju umetniškega upodabljanja. Likovno-umetniško delo je produkt ustvarjalnega procesa, je večpomensko in večplastno. Slednje se kaže v zapletenosti nastajanja umetniškega dela. "Pri likovni vzgoji se reševanje problemov v prvi vrsti nanaša na postavljene naloge. Naloga naj bi izhajala iz pravega likovno-oblikovnega problema in zahtevala samostojno interpretacijo" (Dinkelmann, 2008, str. 15). Duh (2004) dodaja, da k spoznavno-psihološki strukturi sodi tudi inspiracija. Ta likovni ustvarjalnosti daje zagon in polet ter kaže smer likovnoustvarjalnega delovanja.

V raziskavah, ki likovno ustvarjalnost merijo preko ustvarjalnega produkta (Duh, 2004; Karlavaris, 1981), običajno spremljamo šest dejavnikov likovne ustvarjalnosti.

Dejavniki, ki izhajajo iz divergentne produkcije, so originalnost, fleksibilnost, fluentnost, elaboracija, dejavnika občutljivost za likovne probleme in redefinicija pa izhajata iz kognicije. Dejavnike likovne ustvarjalnosti lahko razvrstimo v dve skupini in oblikujemo tri pare dejavnikov, ki se dopolnjujejo. Prvo skupino sestavljajo redefinicija, fluentnost in elaboracija. To so dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo. Pri teh dejavnikih ta element dominira, obenem pa vključuje tudi komponente spodbujevalnega značaja. Drugo skupino sestavljajo originalnost, fleksibilnost in občutljivost za likovne probleme. To so dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, ker v njih ta komponenta dominira, hkrati pa vsebujejo tudi elemente, ki ustvarjalnost omogočajo. Vsak dejavnik ima dopolnjujoči, komplementarni dejavnik, s katerim tvori par: eden ustvarjalnost omogoča, drugi jo spodbuja (Duh, 2004).

V nadaljevanju bomo predstavili dejavnike likovne ustvarjalnosti, ki smo jih v empiričnem delu tudi preverjali. Za boljšo preglednost jih predstavljamo v obliki tabele (tabela 1).

Tabela 1: Razdelitev dejavnikov kreativnosti (prirejeno po Karlavaris, B. in Kraguljac, M., 1981, str. 20–21)

A	Dejavniki, ki ustvarjalnost spodbujajo	B	Dejavniki, ki ustvarjalnost omogočajo
A1	originalnost z dvema nasprotnima celotama:	B1	redefinicija z dvema nasprotnima celotama:
A1.1	originalna produkcija kot spodbujevalna celota	B1.1	likovno transponiranje različnih materialov kot spodbujevalna celota
A1.2	zaznavanje ter uporaba originalnih materialov, postopkov kot celota, ki omogoča	B1.2	občutljivo zaznavanje elementov za transponiranje kot celota, ki omogoča
A2	fleksibilnost z dvema nasprotnima celotama:	B2	fluentnost z dvema nasprotnima celotama:
A2.1	odkrivanje novih poti v iskanju rešitve kot spodbujevalna celota	B2.1	tehnična fluentnost kot celota, ki omogoča
A2.2	prilagajanje izraznim sredstvom kot celota, ki omogoča	B2.2	fluentnost asociacij ter idej kot spodbujevalna celota
A3	občutljivost za probleme z dvema nasprotnima celotama:	B3	elaboracija z dvema nasprotnima celotama:
A3.1	doživljajsko, intuitivno razumevanje likovnih struktur kot spodbujevalna celota	B3.1	estetska struktura izraza kot celota, ki omogoča
A3.2	zaznavanje ter uporaba likovnih struktur kot celota, ki omogoča	B3.2	idejno-miselna elaboracija, estetsko načrtovanje kot spodbujevalna celota

Pri dejavniku likovna originalnost, ki ustvarjalnost spodbuja, spremljamo individualne ter nepričakovane rešitve avtorja. Z dejavnikom likovna redefinicija, ki ustvarjalnost omogoča, spremljamo uspešnost likovnega transponiranja. To se kaže kot zavestno redefiniranje ideje, materiala ali vizualnega vtisa v nekaj novega. Pri

dejavniku likovna fleksibilnost, ki likovno ustvarjalnost spodbuja, spremljamo prilagajanje likovnoizraznim sredstvom. Kaže se kot skladnost likovne ideje z uporabljenimi likovnimi materiali. Pri dejavniku likovna fluentnost, ki likovno ustvarjalnost omogoča, pa spremljamo uspešno obvladovanje likovne tehnike. Kaže se v motorični spretnosti, ki omogoča različne fine operacije in bogatejše likovne postopke. Z dejavnikom občutljivost za likovne probleme, ki likovno ustvarjalnost spodbuja, spremljamo doživljanje in interpretacijo likovnega problema. Kaže se v senzibilnosti likovne rešitve. Pri dejavniku likovna elaboracija, ki likovno ustvarjalnost omogoča, spremljamo načrtovanje estetskega izraza. Kaže se kot skladnost ideje in likovnega materiala z upoštevanjem likovnooblikovnih zakonitosti.

Metodologija

Namen raziskave je, ugotoviti nivo likovne ustvarjalnosti pri učencih v osnovni šoli. Predvsem nas zanima, ali obstajajo razlike pri rezultatih z vidika posameznih dejavnikov likovne ustvarjalnosti, in to med skupino dejavnikov, ki ustvarjalnost spodbujajo, in skupino dejavnikov, ki ustvarjalnost omogočajo. Namen raziskave je tudi, ugotoviti stopnjo povezanosti med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, in dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo. Zanima nas tudi, ali obstaja povezanost med obema skupinama dejavnikov. Želeli smo preučiti razlike pri posameznih dejavnikih tudi glede na spol.

Rezultati raziskave bodo odgovorili na vprašanje povezanosti posameznih dejavnikov likovne ustvarjalnosti. Če ta obstaja, pomeni, da učitelji v neposrednem pedagoškem delu z ustreznim vodenjem in spodbujanjem katerega koli dejavnika likovne ustvarjalnosti sočasno spodbujajo tudi druge dejavnike.

Pri načrtovanju raziskave smo izhajali iz naslednjih raziskovalnih hipotez:

- H1: Predpostavljamo, da pri skupnih dosežkih učencev v skupini dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, ne obstaja statistično značilna razlika med spoloma.
  - H2: Predpostavljamo, da pri skupnih dosežkih učencev v skupini dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, ne obstaja statistično značilna razlika med spoloma.
  - H3: Predpostavljamo, da obstaja pozitivna statistična korelacija med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo.
  - H4: Predpostavljamo, da obstaja pozitivna statistična korelacija med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo.
  - H5: Predpostavljamo, da obstaja pozitivna statistična korelacija med skupino dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, in skupino dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo.
  - H6: Predpostavljamo, da obstaja visoka pozitivna in statistična korelacija med komplementarnimi pari dejavnikov likovne ustvarjalnosti.
-

Rezultate raziskave smo preverjali v treh sklopih. V prvem sklopu smo preučevali pridobljene rezultate obeh skupin dejavnikov in ugotavljali morebitno razliko med spoloma. V drugem sklopu smo preučevali korelacijske koeficiente znotraj obeh posameznih skupin dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, in dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo. Tretji sklop raziskave je temeljil na ugotavljanju stopnje povezanosti med skupinama dejavnikov likovne ustvarjalnosti z vsakim parom dejavnikov iz obeh skupin.

V raziskavi je uporabljena kavzalna neeksperimentalna metoda pedagoškega raziskovanja. Raziskava temelji na priložnostnem vzorcu učencev desetih mariborskih osnovnih šol ter dveh primestnih osnovnih šol. Vzorec zajema 309 učencev med 11. in 12. letom starosti. Testiranje učencev je bilo izvedeno v času pedagoške prakse študentov likovne umetnosti. Učence smo testirali s testom LV2. Test sestavljajo štiri risbe, ki jih testiranec izdelava glede na različne teme in v katerih pokaže razne elemente lastnih sposobnosti likovnega izražanja. To mu omogoča velik razpon nalog, zajetih s tem testom. Čas, ki je testirancu namenjen, je omejen, v našem primeru na dvakrat po 45 minut. V slovenskem likovnopedagoškem prostoru je test pokazal veljavne rezultate v nekaterih drugih raziskavah (Duh, 2004), zato smo test LV2 uporabili tudi v naši raziskavi. Vsi učenci so bili testirani v ustreznih testnih pogojih.

Podatke smo s programom SPSS obdelali na deskriptivnem nivoju (M, s, KA, KS) ter nivoju inferenčne statistike (t-test in Levenov preizkus).

Rezultati

Najprej smo preverili dosežke učencev pri dejavniki, ki ustvarjalnost spodbujajo.

Tabela 2: Izidi deskriptivne statistične obdelave pri dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo

Spremenljivka	MAX in MIN štev. točk		Aritmetična sredina (M)	Standardni odklon (s)	Koeficient asimetrije (KA)	Koeficient sploščenost (KS)
ORIGINALNOST	MIN	3,00	12,5502	4,53646	0,617	0,293
	MAX	26,00				
FLEKSIBILNOST	MIN	3,00	13,2751	4,07703	0,170	-0,171
	MAX	26,00				
OBČUTLJIVOST	MIN	5,00	14,2686	4,22297	0,684	0,556
	MAX	30,00				
SKUPAJ	MIN	18,00	40,0939	10,28400	0,651	0,751
	MAX	81,00				

Pri spremljanju dosežkov učencev zaznamo delež aritmetične sredine, ki ga zavzema standardni odklon, ki kaže podobno variabilnost pri vseh spremljanih dejavnikih in precejšnjo variabilnost v oceni. Koeficient asimetrije kaže pri dejavniku likovna originalnost tendenco desne asimetrije ($KA = 0,617$) kot posledico pogostejšega pojavljanja nižjih vrednosti pri dosežkih učencev. Koeficient sploščenosti pa kaže na koničasto porazdelitev ($KS = 0,293$). Pri dejavniku likovna fleksibilnost kaže koeficient asimetrije simetrično (normalno) porazdelitev ($KA = 0,170$), koeficient sploščenosti pa sploščeno porazdelitev ($KS = -0,171$). Pri dejavniku občutljivost za likovne probleme kaže koeficient asimetrije tendenco desne asimetrije ($KA = 0,684$), koeficient sploščenosti pa koničasto porazdelitev ($KS = 0,556$). Tudi tukaj se pojavljajo pretežno nižje vrednosti.

Pri skupni vrednosti vseh treh dejavnikov, ki ustvarjalnost spodbujajo, pa rezultati kažejo, da koeficient asimetrije dokazuje tendenco desne asimetrije ($KA = 0,651$), koeficient sploščenosti pa koničasto porazdelitev ($KS = 0,751$). To pomeni, da so pri dejavnikih, ki ustvarjalnost spodbujajo, testiranci dosegli dokaj nizke rezultate.

Tabela 3: Izidi t-testa razlik med aritmetičnimi sredinami in F-preizkusa enakosti varianc (Levenov F-preizkus) rezultatov pri dejavnikih, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, glede na spol

Dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo	Spol	n	M	s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus aritmetičnih sredin (t-preizkus)	
					F	P	t	P
ORIGINALNOST	M	156	12,6538	4,26033	2,474	0,117	0,405	0,686
	Ž	153	12,4444	4,81348				
FLEKSIBILNOST	M	156	12,7244	3,87144	0,587	0,444	-2,416	0,016
	Ž	153	13,8366	4,21535				
OBČUTLJIVOST	M	156	13,4936	3,91440	2,862	0,092	-3,310	0,001
	Ž	153	15,0588	4,38933				
SKUPAJ	M	156	38,8718	9,80436	2,036	0,155	-2,121	0,035
	Ž	153	41,3399	10,63891				

Dobljeni rezultati F-preizkusa kažejo, da je predpostavka o homogenosti varianc pri vseh dejavnikih upravičena. S t-preizkusom smo zaznali obstoj statistično značilne razlike med spoloma pri dejavniku likovna fleksibilnost, na nivoju $P = 0,016$ v korist deklic. Pri dejavniku občutljivost za likovne probleme smo prav tako zaznali statistično značilno razliko med spoloma, na nivoju $P = 0,001$ v korist deklic. Deklice so pri tem dejavniku dosegle boljše rezultate od dečkov. To pomeni, da so v likovnih delih bolje prepoznale likovne strukture od dečkov. Pri dejavnikih likovna originalnost in likovna fleksibilnost nismo zaznali statistično značilnih razlik. Pri skupnih vrednostih dejavnikov, ki ustvarjalnost spodbujajo, zasledimo statistično značilno razliko med spoloma, na nivoju $P = 0,035$ v prid boljših rezultatov pri deklicah. S pridobljenimi rezultati moramo zavrniti hipotezo H_1 , ki

pravi, da pri skupnih dosežkih dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, ne obstajajo statistično značilne razlike med spoloma.

Nadalje smo analizirali nivo doseženih rezultatov medsebojnega učinkovanja pri dejavnikih, ki likovno ustvarjalnost omogočajo.

Tabela 4: Deskriptivna analiza dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo

Spremenljivka	MAX in MIN šte. točk		Aritmetična sredina (M)	Standardni odklon (s)	Koefficient asimetrije (KA)	Koefficient sploščenosti (KS)
	MIN	MAX				
FLUENTNOST	MIN	0,00	5,7896	2,83034	0,602	0,706
	MAX	19,00				
REDEFINICIJA	MIN	2,00	8,3463	2,83871	0,422	-0,114
	MAX	18,00				
ELABORACIJA	MIN	1,00	7,1489	3,12362	0,252	-0,855
	MAX	15,00				
SKUPAJ	MIN	9,00	21,2848	5,88277	0,352	-0,237
	MAX	38,00				

Rezultati aritmetične sredine in standardnega odklona kažejo podobno variabilnost pri vseh spremljanih dejavnikih in precejšnje variabilnost v oceni. Iz tabele 4 je razvidno, da koefficient asimetrije kaže pri dejavniku likovna fluentnost tendenco desne asimetrije ($KA = 0,602$) kot posledico pogostejšega pojavljanja nižjih vrednosti. Koefficient sploščenosti pa kaže na koničasto porazdelitev ($KS = 0,706$). To pomeni, da rezultati niso bili enakomerno razpršeni po vrednosti, ampak so prevladovali nižji rezultati. Pri dejavniku likovna redefinicija kaže koefficient asimetrije simetrično (normalno) porazdelitev ($KA = 0,422$), koefficient sploščenosti pa sploščeno porazdelitev ($KS = -0,114$), to pomeni, da so bili tudi pri tem dejavniku dosežki otrok dokaj razpršeni. Pri dejavniku likovna elaboracija kaže koefficient asimetrije simetrično porazdelitev ($KA = 0,252$), koefficient sploščenosti pa sploščeno porazdelitev ($KS = -0,855$), ki ponovno kaže na razpršenost rezultatov. Pri sklopu skupnih dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, pa koefficient asimetrije kaže simetrično porazdelitev ($KA = 0,352$), koefficient sploščenosti pa sploščeno porazdelitev ($KS = -0,237$). Tudi tukaj gre za razpršene rezultate. Iz dobavljenih rezultatov ugotavljamo, da so testiranci pri dejavnikih, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, dosegli tudi dokaj nizke rezultate.

Tabela 5: Izidi t-testa razlik med aritmetičnimi sredinami in F-preizkusa enakosti varianc (Levenov F-preizkus) rezultatov pri dejavnikih, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, glede na spol

Dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo	Spol	n	M	s	Preizkus homogenosti varianc		Preizkus aritmetičnih sredin (t-preizkus)	
					F	P	t	P
FLUENTNOST	M	156	5,6667	2,98671	1,005	0,317	-0,771	0,441
	Ž	153	5,9150	2,66544				
REDEFINICIJA	M	156	8,4615	2,69380	1,175	0,279	0,720	0,472
	Ž	153	8,2288	2,98350				
ELABORACIJA	M	156	6,8269	2,96030	4,726	0,030	-1,836	0,067
	Ž	153	7,4771	3,25876				
SKUPAJ	M	156	20,9551	5,84018	0,230	0,632	-0,995	0,321
	Ž	153	21,6209	5,92609				

Predpostavka o homogenosti varianc ni upravičena pri dejavniku likovna elaboracija ($F = 4,726$, $P = 0,030$), zato smo pri interpretaciji t-preizkusa morali upoštevati izid aproksimativne metode. S t-preizkusom smo zaznali obstoj dobro izražene tendence ($P = 0,067$) v prid boljših rezultatov pri dekljah pri dejavniku likovna elaboracija. To v praksi pomeni, da so bile deklice pri ustvarjanju bolj pozorne na pripravo, organizacijo ter načrtovanje reševanja likovne naloge. Pri drugih dejavnikih nismo zaznali statistično značilnih razlik pri dosežkih učencev glede na spol. S pridobljenimi rezultati pri skupnih vrednostih dejavnikov, ki ustvarjalnost omogočajo, lahko potrdimo hipotezo H2, kjer smo predpostavljali, da pri skupnih dosežkih učencev v skupini dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, ne obstaja statistično značilna razlika med spoloma.

V drugem sklopu preučevanja rezultatov nas je zanimalo, kakšne stopnje korelacij obstajajo med dejavniki likovne ustvarjalnosti. Najprej smo preverjali korelacije med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo. Korelacije smo merili s Pearsonovim korelacijskim koeficientom in dobili sledeče rezultate, ki so predstavljeni v tabeli 6.

Tabela 6: Koeficienti korelacij med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo

n = 309		originalnost	fleksibilnost	občutljivost
originalnost	Pearsonov koeficient	1,000	0,453	0,455
	α		0,000	0,000
fleksibilnost	Pearsonov koeficient	0,453	1,000	0,480
	α	0,000		0,000
občutljivost	Pearsonov koeficient	0,455	0,480	1,000
	α	0,000	0,000	

Rezultati kažejo, da je korelacija med originalnostjo in fleksibilnostjo 0,453. Korelacija je srednja, pozitivna in statistična. Ker je pozitivna, pomeni, da se z originalnostjo večja tudi fleksibilnost. Med originalnostjo in občutljivostjo za likovne probleme je vidna srednja in pozitivna korelacija (0,455), ki je statistična. Pove nam, da se z originalnostjo večja tudi občutljivost za likovne probleme. Korelacija med fleksibilnostjo in občutljivostjo za likovne probleme je srednja in pozitivna (0,480) ter je statistična. Ker je korelacija pozitivna, ugotavljamo, da se s fleksibilnostjo večja tudi občutljivost za likovne probleme. Pozitivne in statistične korelacije pomenijo, da z razvijanjem katerega koli dejavnika ustvarjalnosti, ki ustvarjalnost spodbuja, pozitivno učinkujemo tudi na druga dva. Z dobljenimi rezultati lahko potrdimo hipotezo H3, kjer smo predpostavljali, da obstaja pozitivna in statistična korelacija med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo.

V nadaljevanju bomo predstavili rezultate analize povezanosti med dejavniki likovne ustvarjalnosti, ki ustvarjalnost omogočajo.

Tabela 7: Koeficienti korelacij med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo

n = 309		fluentnost	redefinicija	elaboracija
redefinicija	Pearsonov koeficient	0,269	1,000	0,185
	α	0,000		0,001
fluentnost	Pearsonov koeficient	1,000	0,269	0,067
	α		0,000	0,240
elaboracija	Pearsonov koeficient	0,067	0,185	1,000
	α	0,240	0,001	

Korelacija med fluentnostjo in redefinicijo je 0,269 in je nizka ter pozitivna, to pomeni, da se s fluentnostjo povečuje tudi redefinicija. Med tema dvema dejavnika je majhna statistična povezanost. Med fluentnostjo in elaboracijo je neznatna pozitivna korelacija (0,067) in ni statistična. Povezava je pozitivna, to pomeni, da se s fluentnostjo povečuje tudi elaboracija. Korelacija med redefinicijo in elaboracijo je neznatna, a pozitivna (0,185) in ni statistična. Ker je korelacija pozitivna, pomeni, da se z redefinicijo povečuje tudi elaboracija. Ti dejavniki so sicer v nižji korelaciji kot dejavniki originalnost, fleksibilnost in občutljivost za likovne probleme, še vedno pa so pozitivni, ena povezava pa je statistična. Hipoteze H4, kjer smo predpostavljali, da obstaja pozitivna in statistična korelacija med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, tako ne moremo potrditi. Ta izid lahko pripišemo nižjim dosežkom učencev pri likovnoustvarjalnih dejavnih likovna fluentnost in elaboracija. Nižje so tako maksimalne kot minimalne vrednosti glede na druge dejavnike likovne ustvarjalnosti. Pri drugih dveh parih (fluentnost in elaboracija ter redefinicija in elaboracija) pa je izražena tendenca.

V tretjem sklopu smo spremljali korelacijske koeficiente med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, in dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo. Rezultati (tabela 8) kažejo, da so vse korelacije med obema skupinama dejavnikov pozitivne in statistične, to pomeni, da se z razvijanjem posameznega dejavnika viša tudi drugi dejavnik v korelaciji.

Tabela 8: Koeficienti korelacij med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, in dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo

n = 309		fluentnost	redefinicija	elaboracija
originalnost	Pearsonov koeficient	0,250	0,750	0,246
	α	0,000	0,000	0,000
fleksibilnost	Pearsonov koeficient	0,679	0,339	0,153
	α	0,000	0,000	0,007
občutljivost	Pearsonov koeficient	0,205	0,275	0,679
	α	0,000	0,000	0,000

Koeficienti so pri vseh preverjenih dejavnikih statistični. Vendar je med dejavnikoma elaboracija in fleksibilnost zelo nizka statistična korelacija. Prav tako je pri vseh dejavnikih korelacija pozitivna. Z izbranim dejavnikom se veča tudi njegov nasprotni dejavnik. Potrdimo lahko hipotezo H5, s katero smo predpostavljali, da obstaja pozitivna statistična korelacija med skupino dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, in skupino dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo. Rezultati kažejo tudi na višjo povezanost med komplementarnimi pari. Tako lahko potrdimo tudi hipotezo H6, s katero smo predpostavljali, da obstaja visoka pozitivna in statistična korelacija med komplementarnimi pari dejavnikov likovne ustvarjalnosti.

Diskusija

Rezultati kažejo, da so učenci na testnih likovnih delih pri spodbujevalnem dejavniku likovna originalnost dosegli nižje rezultate. Učenci so bili premalo originalni, niso upoštevali likovnih struktur ter so se bolj ali manj lotevali šabloniziranih, kopiranih likovnih rešitev. Pri dejavniku likovna fleksibilnost so rezultati normalno porazdeljeni, to pomeni, da rezultati ne izstopajo ne v negativno ne v pozitivno smer. Zadovoljivo sta prikazana fleksibilno mišljenje in raznolika izvedba. Pri dejavniku občutljivost za likovne probleme so učenci dosegli pretežno nižje rezultate. Na izdelkih ni bilo mogoče zaznati odkrivanja likovnih problemov in senzibiliziranja v likovnem izrazu. Pri skupni vrednosti spodbujevalnih dejavnikov lahko govorimo o dokaj povprečnih rezultatih. Pri analizi rezultatov glede razlik med spoloma smo ugotovili, da so pri dejavnikih likovna fleksibilnost in občutljivost za likovne probleme deklice dosegle boljše rezultate od dečkov na nivoju statistično značilne razlike. To pomeni, da so bile uspešnejše pri odkrivanju likovnih problemov in so boljše senzibilizirale likovni izraz v svojih testnih likovnih delih. Pri skupnih vrednostih dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, smo zaznali statistično značilno razliko med spoloma in tako smo morali zavrniti hipotezo H1. Pri skupini dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, smo ugotovili, da so učenci pri dejavniku likovna fluentnost dosegli dokaj nizke rezultate glede na dosežke pri drugih dejavnikih. To se je kazalo predvsem v tehnični izvedbi in monotoni likovnih izrazih. Pri dejavniku likovna redefinicija smo zaznali normalno porazdelitev rezultatov, to pomeni, da so učenci v likovni nalogi dosegali

zadovoljivo likovno strukturo in pokazali sposobnost redefiniranja. Normalno porazdelitev rezultatov smo zaznali tudi pri dejavniku likovna elaboracija. To pomeni, da so učenci na zadovoljiv način prikazali kompozicijo in likovno strukturo. Pri skupni vrednosti dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, smo zasledili normalno porazdelitev rezultatov, vendar so rezultati nekoliko slabši kot pri sklopu dejavnikov, ki ustvarjalnost spodbujajo. Pri analizi razlik med spoloma smo zaznali izraženo tendenco v prid deklicam pri dejavniku likovna elaboracija. To pomeni, da so deklice bolj dosledne pri načrtovanju ustvarjalnega procesa ter da so bolj natančne v pripravi in realiziranju likovne kompozicije oz. likovne strukture. Pri skupnih vrednostih dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, nismo zaznali statistično značilnih razlik med spoloma. S tem smo potrdili hipotezo H2, ki pomeni, da so dečki in deklice dosegali podobne rezultate.

Pri spremljavi korelacij med dejavniki likovne ustvarjalnosti smo med dejavniki, ki ustvarjalnost spodbujajo, ugotovili, da so korelacije pozitivne in statistične, to pomeni, da s spodbujanjem katerega koli dejavnika spodbujamo in pozitivno učinkujemo na druga dva. Korelacije med posameznimi dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, torej kvalitativnimi dejavniki likovne ustvarjalnosti, so pozitivne in statistične. Tako smo potrdili hipotezo H3. Tudi pri skupini dejavnikov, ki ustvarjalnost omogočajo, smo zaznali pozitivno korelacijo. Vendar ta ne kaže na statistično značilno povezavo. Ugotavljamo, da med dejavniki, ki dajejo potreben material za ustvarjalno dejavnost, torej med kvantitativnimi dejavniki ustvarjalnosti, obstaja pozitivna korelacija, vendar ne na nivoju statistične značilnosti. S temi rezultati smo zavrnili hipotezo H4. To lahko pripišemo nižjim rezultatom pri dejavniki likovna fluentnost in elaboracija. V raziskavi nas je zanimala tudi medsebojna povezanost dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost omogočajo, z dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo. Rezultati kažejo na pozitivne korelacije vseh dejavnikov, ki so na nivoju statistične značilnosti, nekoliko nižjo statistično značilnost smo zaznali le v povezavi dejavnikov fleksibilnost in elaboracija. Tako smo lahko potrdili hipotezo H5. V raziskavi nas je zanimalo, ali obstaja med komplementarnimi pari likovne ustvarjalnosti višja korelacija. Rezultati kažejo, da le-ta obstaja, in tako smo lahko potrdili tudi hipotezo H6. Iz tega vidimo, da v procesu likovnoustvarjalnega dela s spodbujanjem katerega koli dejavnika likovne ustvarjalnosti aktiviramo tudi vse druge dejavnike. V primeru, ko spodbujamo redefinicijo, ki skupaj z originalnostjo omogoča originalno likovno idejo, likovno strukturo, spodbujamo vse druge dejavnike. Skupaj z elaboracijo, ki pomeni na likovnem izdelku način, kako učenec oblikuje likovno delo ter kako jo izvede, prav tako spodbujamo vse druge dejavnike. Kadar spodbujamo fleksibilnost, ki se kaže v realizaciji likovnega izraza, in fluentnost, ki pomeni bogastvo likovnih idej in tehničnih rešitev, prav tako spodbujamo druge dejavnike. Povedano drugače: če učence spodbujamo k izvorni, originalni rešitvi, s tem spodbudimo pozitivne premike v smeri kakovosti tudi pri vseh drugih dejavniki likovne ustvarjalnosti.

Sklep

S pridobljenimi rezultati smo potrdili hipoteze, s katerimi smo predpostavljali, da pri skupni vrednosti dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo in omogočajo, ne obstajajo statistične razlike med spoloma. Prav tako smo potrdili hipoteze, ki so temeljile na predpostavkah, da obstajajo statistične in pozitivne korelacije med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo, ter med obema skupinama dejavnikov, ki likovno ustvarjalnost spodbujajo in likovno ustvarjalnost omogočajo. Zavrnili pa smo hipotezo, s katero smo predpostavljali, da obstaja pozitivna in statistična korelacija med dejavniki, ki likovno ustvarjalnost omogočajo.

Strnemo lahko, da dejavniki likovne ustvarjalnosti, ki so med seboj komplementarni, se dopolnjujejo, imajo tudi višjo stopnjo povezanosti. To v praksi pomeni, da z razvijanjem katerega koli dejavnika ustvarjalnosti posredno razvijamo in spodbujamo vse druge. Ker se učenci v razredu različno odzivajo na učiteljeve impulze in vodenje likovnoustvarjalnega dela, mora učitelj pri praktični izvedbi likovnoustvarjalnega procesa delovati tako, da bo pri učencih izmenično aktiviral različne dejavnike likovne ustvarjalnosti. Le s takšnim delovanjem lahko pričakuje dvig likovne ustvarjalnosti v celoti.

LITERATURA

- Dinkelmann, K. (2008). *Kreativitätsförderung im Kunstunterricht*. München: Herbert Utz Verlag.
- Duh, M. (2004). *Vrednotenje kot didaktični problem pri likovni vzgoji*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Duh, M. in Zupančič, T. (2003). *Likovna vzgoja v prvi triadi devetletne osnovne šole: priročnik za učitelje razrednega pouka*. Ljubljana: Rokus.
- Ehrenzweig, A. (2008). Die der Phasen der Kreativität (EA 1967/1974). V H. Kraft (ur.), *Psychoanalyse, Kunst und Kreativität: die Entwicklung der analytischen Kunstpsychologie seit Freud*. 3. Auflage (str. 75–86). Berlin: Medizinisch Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft.
- Holm Hadulla, R. M. (2007). *Kreativität. Konzept und Lebensstil*. Göttingen.
- Jurman, B. (2004). *Intelligentnost, ustvarjalnost, nadarjenost*. Ljubljana: Center za psihologijo.
- Karlavariš, B. in Kraguljac, M. (1981). *Razvijanje kreativnosti putem likovnog vaspitanja osnovnoj školi*. Beograd: Prosveta.
- Kvaščev, R. (1976). *Psihologija stvaralaštva*. Beograd: Beogradsko izdavačko grafički zavod.
- Müller Braunschweig, H. (1977). Aspekte einer psychoanalytischen kreativitätstheorie. V H. Kraft (ur.), *Psychoanalyse, Kunst und Kreativität: die Entwicklung der analytischen Kunstpsychologie seit Freud*. 3. Auflage (str. 87–105). Berlin: Medizinisch Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft.
- Pečjak, V. (1987). *Misliti, delati, živeti ustvarjalno*. Ljubljana: DZS.
- Sagadin, J. (2003). *Statistične metode za pedagoge*. Maribor: Obzorja.

-
- Schuster, M. (2000). *Kunstpsychologie. Kreativität-Bildkommunikation-Schönheit*.
- Torrance, P. (1981). Kreativnost. *Pedagogija. Časopis saveza pedagoških društava Jugoslavije*, (1).
- Trstenjak, A. (1981). *Psihologija ustvarjalnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Weisberg, R. W. (1999). Creativity and Knowledge: A Challenge to Theories. V R. J. Sternberg (ur.), *Handbook of Creativity* (str. 231). Cambridge University Press, USA.3

Elektronski naslov: jerneja.herzog@uni-mb.si

Založniški odbor je prispevek prejel 19. 4. 2009.

Recenzentski postopek je bil zaključen 20. 8. 2009.
